

Šobrīd NVA īpašu uzmanību pievērš cilvēkiem, kuri vecāki par 50 gadiem, jo šai darba ņēmēju mērķa grupai atbalsts ir ļoti nozīmīgs.

MONIKA SPROĢE

Bezdarbs pirmspensijas vecumā

“Mainīgajā darba tirgū, kas ļoti strauji attīstās, daudzas profesijas izzūd, bet to vietā rodas jaunas, tāpēc kādreiz iegūtās profesionālās zināšanas kļūst neaktuālas un kādreiz labu izglītību ieguvusi speciālisti, piemēram, inženieris, ekonomists, var kļūt par bezdarbnieku,” situāciju skaidro NVA Cēsu filiāles vadītāja Liene Agafonova.

Lielākais reģistrēto bezdarbnieku skaits vecuma grupā 50 un vairāk gadi ir Cēsu novadā, mazāks attālākajos – Jaunpiebalgas un Vecpiebalgas - novados. Tomēr būtiski uzsvērt, ka reģistrēto bezdarbnieku skaitu pilsētās un pagastos ietekmē iedzīvotāju blīvums.

“Ilgstošo bezdarbnieku vecumā virs 50 gadiem ir salīdzinoši maz. Cēsu filiālē reģistrēti 114 ilgstoši bezdarbnieki, no kuriem 32 bezdarbnieki ir ar invaliditāti,” skaidro Cēsu filiāles vadītāja. Savukārt līdz 2017. gada 30. septembrim Cēsu filiālē kopumā reģistrēti 1125 bezdarbnieki, no kuriem 421 ir vecumā virs 50 gadiem. Protams, Nodarbinātības valsts aģentūras rīcībā ir dati par reģistrētajiem bezdarbniekiem, taču nav mazums tādu, kuri neregistrējās.

Tuvāk pilsētām un centriem pārceļas gados jauni cilvēki, tikmēr mazajos novados iedzīvotāju skaits sarūk. Taču sava nozīme darba meklējumos ir arī mobilitātes iespējām. “Sabiedriskajam transportam ir nozīme, taču ir ļoti daudz teritoriju, no kurām, kā, piemēram, no Zaubes uz Cēsīm, var nokļūt tikai vienu reizi dienā. Un šis iemesls darba meklējumus sašaurina,” saka NVA Cēsu filiāles vadītāja.

Bezdarba iemesli

Visbiežāk pastāvīgas darba attiecības piecdesmitgadnieki un vecāki nevar uzņemties, jo obligātajā veselības pārbaudē tiek konstatēta veselības stāvokļa neatbilstība veicamajam darbam vai arodslimību pazīmes.

“Nereti gadās, ka darba zaudēšana ir saistīta ar nepieciešamību aprūpēt kādu no ģimenes locekļiem,” secina NVA darbinieki.

Savukārt statistika liecina, ka viens no darba zaudēšanas iemesliem ir arī izglītības zema līme-

nis. Bez darba ir cilvēki, kuru izglītība nav augstāka par vispārējo vidējo vai vidējo profesionālo.

Arī cilvēka attieksmei ir nozīme. “Šis paaudzes cilvēki vēlas strādāt. Viņi meklē darbu, aktīvi izmanto arī NVA piedāvātās izglītības iespējas. Tiekoties ar darba devējiem, saņemam atzinīgus vārdus par šo paaudzi, viņiem ir lielāka atbildība pret pienākumu, darbu viņi padara rūpīgi, taču novērojumi atklāj, ka optimistiskāk noskaņotie labāk pielāgojas pārmaiņām un ātrāk atgriežas aprītē,” skaidro L. Agafonova.

Mūžīgā kaite - alkohols

Tomēr nedaudz citādās domās par atbildību pret darbu ir darba devēji lauksaimniecības jomā. Cilvēki, no vienas puses, sūkstās, ka nav darba, neviens neņem pat palīgos, jo trūkst vajadzīgo prasmju, vai uzņēmēja prasības nesamērīgi augstas. Bet, no otras puses, darba devēji pikti norāda, ka visi normālie strādnieki esot aizbraukuši, palikuši vien slinkie bezdarbnieka pabalsta tīkotāji. Nav ne labu šoferu, ne atslēdznieku, un tas attiecināms arī uz cilvēkiem vecumā 50+, īpaši kungiem.

Popularitāti guvušas tā dēvētās darba biržas, taču arī te novērojams neapmierinātība. Dažs labs uz sarunu ar saimnieku līdzīgu paņēmīmis divlitrīgo alus pudeli un kopīgi, pirms nākšanas pie sarunu galda, pa aplīti ar saviem tikko atrastajiem cīņās biedriem iestiprinās. Cilvēks, no kura pa gabalu nāk dvinga, kura mati nav redzējuši ne ūdeni, ne ķemmi, ūsas un bārda iedzeltējusi no lētajām cigarettēm (un tieši tāpat izskatās arī pirksti), ieradies meklēt darbu. Kopskats paviršs un nekopts, mērķis - atrast darbu un no sirds strādāt - apšaubāms. Uzņēmēja skatiens pasaka visu, kārtējā vilšanās un zemē nomests laiks, kas varēja būt lietderīgi izmantots saimniecības darbos.

“Vislielākā problēma ir alkohols. Es jau no pirmā acu uzmetiena varu pateikt, vai cilvēks būs vai nebūs strādātājs,” saka z/s “Dimanti” pārstāve Dace Bai-

■PIEDĀVĀJUMU DAUDZ. Pirmspensijas vecuma darbaspēji cilvēki ne vienmēr spēj novērtēt savas prasmes un atbilstību izraudzītajam darbam. Foto: MARTA MARTINSONE-KAŠA

kova. Viņa atzīst, ka cilvēki nav izvēlēti un būtu jau darītāji, ja ne kaitīgais ieradums: “Teikšu godīgi - negribas riskēt. Es baidos iet pusdienlaikā kūtī un secināt, ka govis nav izslauktas un pats strādnieks nekur nav atrodams.” Arī zemnieks Ugis Pīrs atzīst, ka ir tā sauktie brīvie strādnieki, kuri staigā no saimnieka pie saimnieka. “Viņš pastrādā, tur, tad tur, tad vēl kaut kur, bet ilgstoši nekur. Nevar noturēties. Viņam interesē tikai gabal darbības, pusdienas, jauna kompānija un pirmā nauda, par ko nopirkt grādīgo,” skaidro zemnieks.

Savukārt NVA darbinieces aicina nekādā gadījumā par cilvēku nespriest pēc cepures, tāpat kā par grāmatu pēc vāka. Visi neesot vienādi. NVA Valmieras filiāles vadītāja Agra Spurdziņa sarunā uzsvēra, ka par katru cilvēku ir savs stāsts, problēma. Kopumā klientus var iedalīt četrās kategorijās:

- grib un var;
- grib, bet nevar;
- var, bet negrib;
- nevar un negrib.

“Mēs kā atbildīgā iestāde fokusējamies un pirmajiem diviem. Pārsvārā tie, kuri grib un var, paši atrod darbu un ilgi pie mums neuzkavējas. Mēs vairāk strādājam ar tiem, kuri grib, bet viņiem kaut kā līdz galam pietrūkst, lai varētu. Varbūt nav atbilstošo prasmju vai kvalifikācijas. Tad mēs iedrošinām, cenšamies kopīgi rast risinājumu. Pārējo divu grupu cilvēki ir sarežģīti, bet arī viņiem ir ģimenes, bērni un sava dzīve. Mēs nevienam neatgrūžam, nenosodām,” saka A. Spurdziņa.

Pēc pensijas uz ārvalstīm

Dzīvojam brīvā valstī, robežas šķērsojam bez grūtībām, lielai da-

Dz. Pužule pastāsta, ka vecuma grupai 50+ ir tendence doties uz ārvalstīm pēc pensijas: “Tomēr jāņem vērā, ka katrā valstī ir sava nacionālā likumdošana, kas tiek piemērota gan uz apdrošināšanas iemaksu likmēm, gan nepieciešamo apdrošināšanas stāžu. Arī pensionēšanās vecums katrā valstī ir atšķirīgs.”

Institūcijām jāsadarbības ciešāk

Tomēr nav noslēpums, ka daļa pirmspensijas vecuma cilvēku ilgstoši atrodas NVA uzskaitē, apmeklē kursus, bet interesi par darbu neizrāda. Tam par biežāko iemeslu esot nesakārtotās valsts sociālās sistēmas sekas, tā uzskata Cēsu novada Sociālā dienesta Atbalsta pilngadīgām personām nodaļas vadītāja Inga Kārklīņa. Vēl viens šķērslis - cilvēkiem pēc 50 gadiem ir sliktā veselība, tāpat dzirdama vilšanās darba devējos, kuri nesamaksā algu vai maksā ļoti maz.

“Zemais izglītības līmenis, pirmspensijas vecums - šādas cilvēkus īpaši darbā neviens negrib ņemt, tāpēc viņi pārsvarā strādā gadījuma darbus un par to skaļi nesūdzas. Šogad septembrī Cēsīs valstī noteikto GMI pabalstu saņēmušas tikai trīs personas, kurām ir obligāts nosacījums reģistrēties NVA un nepazaudēt bezdarbnieka statusu. Lielākā daļa, kas saņem sociālo palīdzību, ir pensionāri un ģimenes ar zemiem ienākumiem,” saka I. Kārklīņa.

“Kamēr cilvēks pirmspensijas vecumā samierinās ar situāciju un nemeklē palīdzību, oficiāli par viņa stāvokli neviens dienests nav informēts,” atzīst I. Kārklīņa. Turklāt sociālā darbinieka pienākums nav individuāli uzrunāt katru neregistrēto iedzīvotāju. “Sociālais darbinieks var strādāt ar cilvēku, kurš pats vēlas kaut ko mainīt. Darbinieks var motivēt pārmaiņām, iedot impulsu, taču tālākais ir cilvēka paša rokās. Darba meklēšana, iekārtošana darbā - tā ir NVA kompetence. Var vienīgi vēlēties ciešāku NVA un Sociālā dienesta sadarbību, jo līdzšinējie piemēri rāda, ka abu institūciju sadarbība konkrētā klienta jautājumā risināšanā sniedz ļoti labus rezultātus,” secina nodaļas vadītāja.

Jauni projekti, citas iespējas

NVA šobrīd strādā pie jauna ESF projekta “Atbalsts ilgākam darba mūžam”, kas tiks īstenots sadarbībā ar Latvijas Darba devēju konfederāciju (LDDK) un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību (LBAS). Projekts paredz veikt darba vides un cilvēkresursu iespēju izvērtējumu darbavietās, nosakot darba organizācijas piemērotību gados vecāko darbinieku potenciāla izmantošanai. Gados vecākiem darba ņēmējiem tiks piedāvātas iespējas apgūt papildu prasmes darba turpināšanai esošajā vai citā amatā, kas būtu piemērots nodarbinātā veselības stāvoklim. Projekts paredz arī veselības uzlabošanas aktivitātes, plānoti pasākumi sabiedrības un darba devēju izpratnes veidošanai par nodarbināto vecumā virs 50 gadiem potenciālu un iespējām. □

Pieprasītās profesijas

- Metāla konstrukciju sagatavotāji un montētāji
- Smago kravas automobiļu ar piekabēm un autovilcienu vadītāji
- Aptauju un tirgus pētījumu

intervētāji

- Ārsti speciālisti
- Programmētāji
- Medicīnas māsu profesiju vecākie speciālisti
- Metinātāji un griezēji
- Ieslodzījuma vietu apsardzes un uzraudzības darbinieki
- Citur neklasificēti tehnoloģisko procesu kontroles speciālisti
- Fizioterapeiti

Neviens nesauks, neaicinās

MONIKA SPROĢE

Viktors Lazdiņš Priekuļu kapsētā nodarbināts algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos. Kapu pārzine Ludmila Kasperoviča uzsver, ka ikdienā Viktora paveiktais ir ļoti nozīmīgs, īpaši rudenī, kad jāgrābj lapas un ziemā, kad jātīra sniegs.

“Pēdējos gados cilvēki nepiesakās šajā programmā. Mums bija viena vieta, un tā pati ilgi stāvēja tukša, līdz pirms trim nedēļām pieteicās Viktors. Agrāk pie mums strādāja pat astoņi cilvēki, bet tagad ar mokām aizpildām vienu palīgstrādnieka vietu. Darbi nav no vieglajiem, turklāt jāreķinās ar laikapstākļiem, bet nauda, ko cilvēki saņem uz rokas, ir maza, tikai 150 eiro. Par astoņām stundām darba varēja maksāt vairāk,” klāsta Ludmila, rosoties turpat netālu.

Viktors gan nosaka, ka nauda paliek nauda. Ja dzīve spiež, rēķini jāmaksā, tad jārkokojas. Lai tiktu pie darba, Viktors pats gājis uz pagastmāju, sociālo dienestu un NVA, tur interesējies un kārtojis

vajadzīgos dokumentus. “Strādājot palīgdarbus, ir jābūt labai veselībai. Manas paaudzes līdzgaitnieki ir izturīgāki, rūdītāki par jaunajiem,” saka kungs, bet kapu pārzine piebalso: “Jaunie, tādi ap 30 - 40 gadiem, ātri salūst, viņi fiziski nevar izturēt šo slodzi. Vairākkārt gadījies, kad paprasās uz tualeti un neatgriezās. Cits “stiepj gumiju”, negrib strādāt. Lūk, šo mazo zālāja pleķīti viens plāva nedēļu, kaut tur ir darbs vienai dienai. Šie cilvēki visu laiku jāuzpasē, viņiem jāmin uz papēžiem. Tikko neskaties, tā viņi slinko, toties ar Viktoru mums tiešām paveicies, viņš strādā, cenšas.”

Ludmila kungu jau iepazinusi, jo šīs programmas ietvaros Viktors te strādājis arī iepriekš. Viktors pastāsta, ka šogad viņam esot labāka situācija nekā iepriekš, jo dzīvojot Jāņmuižā un uz darbu braucot kopā ar kaimiņu vienā mašīnā: “Pagājušajā gadā pēc darba uz mājām gāju ar kājām, jo neviens sabiedriskais transports nekursēja man piemērotos laikos. Ar kājām no Cēsīm līdz Jāņmuižai ir tāls gabals, tāpēc, atnākot mājās, kaut ko apēdu un tūlīt bezspēkā aizmiglu.”

Viktoram darbs būs trīs mēnešus, līdz Ziemassvētkiem, tā paredz noteikumi. Ko darīs tālāk, Viktors nezina, bet ir pārliecināts,

■LAPKRITIS. Strādnieks Viktors Lazdiņš Priekuļos strādā palīgdarbus, kuri rudenī sākas ar lapu grābšanu.

Foto: MARTA MARTINSONE - KAŠA

ka pēc laiciņa atkal pretendēs uz palīgdarbiem. “Kādreiz strādāju kolhozā par šoferi, tad Jāņmuižas skolā par galdnieku, vēlāk biju kurinātājs, bet pēc tam aizgāju par palīgstrādnieku pie viena saimnieka, darīju dažādus darbus, biju tāds kā saimniecības pārziņis, taču uznāca krīzes laiki, un saimnieks mani atlaida. Tagad šķiet, tas bija tik sen. Tūlīt pēc tam nācās rūpēties par tuvinieku, un tikai pēdējā laikā atkal strādāju. Tie laiki, kad mani kādam vajadzēja, laiki, kad katram ar izstieptu roku skrien pakal un lūdza, lai nāk pastrādāt, ir beigušies, tagad pašam jāiet un jācīnās. Protams, vīriešiem ir vieglāk atrast darbu, sievietēm, īpaši laukos, klājas grūtāk.”

Taujāts par grādīgā lietošanu, Viktors saka, ka šajos trīs mēne-

šos pat alu pirtī nedzerot: “Tam labāk nepadoties. Ja izdzer kaut nedaudz, velns sāk didīt un ātri vien visam beigas. Nē! Kamēr esmu algotā darbā, tikmēr ne lāsītes.” Ludmila tikmēr piebalso, ka alkohola lietošana ir bieža palīgstrādnieku problēma. Dažs klusītēm dzer jau darba laikā, cits tūlīt pēc daba aiziet uz veikalu un “uz karstām oglēm” nopērk divlitrīgo alus pudeli. Protams, tāds rūdījums nesader ar darba rūdījumu.

Viktors ir viens no pozitīvajiem piemēriem, jo pats uztur možu garu, un apkārtējie priecājas par viņa izpalīdzīgo dabu, taču, kā saprotam, daudz atkarīgs no paša vēlmes un izdarības. Nauda, ko saņem par padarīto, nav nekāda lielā, tomēr tā noteikti lielāka par apaļu nulli. □

APTAUJA

Vai pirmspensijas vecumā ir viegli atrast darbu?

VALDIS -

Darba iespējas reģionos ir ļoti ierobežotas. Cilvēki gados varbūt nevarētu fiziski smagu darbu veikt, toties vienkāršus pienākumus, kā, piemēram, strādāt par autovadītāju gan varētu. Mana paaudze varētu būt noderīga tajos amatos, kur vajadzīgs prāta gaišums un pieredze.

ANDRIS -

Pirmspensijas vecumā grūti ar darba iespējām. Šodien jau pēc 40 gadiem sākas problēmas ar nodarbinātību, tāpēc jādomā pašam, kā par sevi pastāvēt, jāmeklē alternatīvas. Piemēram, ja ir mazdārziņš, var kaut ko audzēt, izaudzēto tirgot. Tāpat sezonas laikā var iet uz mežu lasīt ogas un sēnes, tikai vajag gribēt.

EDIJS -

Jā, tā ir smaga tēma. Cilvēkiem virs 50 bieži ir zema kvalifikācija, viņi netiek līdzīti tagadējām dzīves tempam, slimo un, ko tur slēpt, daudzi lieto alkoholu. Ir arī daļa cilvēku 50+, kuri nemaz necenšas strādāt, jo nevēlas novērtēti. Zemas algas, smags darbs un garas stundas, tā nav cilvēcīga attieksme.

Pats sev priekšnieks

MONIKA SPROĢE

Vaives pagasta mājražotāja Irēna Stapulione ir optimiste, līdz pensijai palicis vēl pāris gadu, taču viņa dīkstāvē nesēž un no ārpaules brīnumus negaida. Tā vietā viņa pati diktē savu dienaskārtību, cep kūciņas, cepumus, vafeles un citus konditorejas izstrādājumus. To visu nedēļas nogalēs realizē Cēsu tirgū.

“Iepriekš astoņus gadus strādāju par pārdevēju, bet muguras problēmu dēļ no darba aizgāju, tad arī sāku domāt, ko darīt tālāk,” saka kundze, atzīstot, ka tieši pirmais mēnesis pēc darba attiecību izbeigšanas psiholoģiski bijis grūtais.

Mājražošanas pirmsākumi meklējami patikā pret cepšanu kā procesu, un Irēna saka, ja darbs dara prieku, nekā nav par grūtu. “Sāku ar mazumiņu. Cepu sev, radiem un draugiem. Ar laiku komplimenti pārauga iedrošinājumā. Lai arī gadi pavadīti veikālā aizletes, doma par savas preces tirgošanu sākotnēji biedēja, bet te nozīme ir ģimenes atbalstam, savukārt paziņas, kuri jau gadiem nodarbojas ar mājražošanu, teica, ka

pirmais gads ir visizaicinošākais, pats grūtākais, ar to jāreķinās, bet, ja to pārvarēs, - lietas aizies. Jau tagad redzu, kā lēnām veidojas pastāvīgs klientu loks.”

Kundze stāsta, ka, laikiem mainoties, dzīvē gājis visādi, taču viņa neatminas, ka būtu vērsusies pēc pabalstiem vai gaidījusi, kad kāds kaut ko iedos: “Pašam jādara, un, jo vairāk dari, jo vairāk ideju rodas. Dienās, kad necepu citiem, cepu sev un tā aizgānāju drūmas domas. Nevaru iedomāties, kā tas būtu - neko nedarīt.”

Tomēr I. Stapulione jūt, ka daudzi viņas paaudzes līdzcilvēki cīnās ar bezspēcības sajūtu: “Šķiet, ka nevienam neesi vajadzīgs. Darba devēji meklē jaunus cilvēkus, tāpēc mājražošana, kaut nelielos apjomos, ir risinājums un zāles pret grūtsirdību. Turklāt, nodarbojoties ar mājražošanu, pats esi noteicējs par savu laiku un veselību. Ja sāk sāpēt mugura, aizeju un atguļos. Sāpes pāriet, atkal ceļos un daru tālāk.”

Savukārt mājražotājas Karīnas Brokas mūžs bijis saistīts ar lopkopību un gaļas gatavošanu. “Kādu brīdi strādāju picērijā, tad gaļas kombinātā. Kad Cēsu gaļas kombinātā viss mainījās, zaudēju darbu. Lai nebūtu bezdarbība un

■SALDĀ DZĪVE. Seniore un mājražotāja Irēna Stapulione pircējus iepriecina ar pašceptiem gardumiem.

Foto: MARTA MARTINSONE - KAŠA

nepaliktu bez graša kabatā, nolēmu uzsākt mājražošanu,” tā sieviete. Vņa tirgo svaigo gaļu, nedaudz kūpinājumus, gatavo kūpatus, pastēti un auksto gaļu.

Pirmie soļi patstāvīgā biznesā bijuši smagi, jo ikkatra kustība

prasījusi pacietību un investīcijas. “Manuprāt, cilvēki daudz vairāk iesaistītos uzņēmējdarbībā, kaut arī nelielos apjomos, bet ģimenei iztiku nodrošinātu, ja kontrolējošās iestādes nešķīstu tik biedējošas un varenas. Protams, arī insti-

tūcijās strādā tikai cilvēki, kas dara savu darbu, un gan jau paši saprot dažu prasību absurdu, bet noteikumu priekšā visi, šķiet, esam bezspēcīgi.”

Lai gan mājražošana palīdz noturēties “virs ūdens” un dod savu artavu bērnu atbalstam, kuri nu jau savās dzīvēs, Karīna apsver domu pārkvalificēties. “Ik pa laikam sekoju līdzīti darba piedāvājumiem un dažādiem kursiem, ko piedāvā Nodarbinātības valsts aģentūra. Mājražošana ir smaga uzņēmējdarbības forma, man gribētos darīt kaut ko fiziski vieglāku, ko sievišķīgāku, bet, cik skatos, gan kursi, gan darba piedāvājumi vairāk mērķēti vīriešu auditorijai. Protams, nemitīgi meklē pārdevējas, taču arī tas ir fiziski smags darbs, kas prasa izturību un lielu atbildību. Es vairāk sevi redzu skaistumkopšanas jomā kā frizieri.”

Mājražošana vienmēr ir izcila iespēja arī mazai, bet veiksmīgai uzņēmējdarbībai, kas ar laiku var attīstīties un paplašināties. Šajā gadījumā vecumam nav nozīmes. Kā pierādījušas abas iepriekšminētās kundzes - sākt var ar mazumiņu. □